

5. Kahkonen Satu. With such GDP growth, Ukraine will need 100 years to catch up with Poland. *Economic Truth*. Available at: <https://www.althoughda.com.ua/rus/publications/2018/10/11/641524/> (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
6. UNO Development Programs. *Human development reports*. Available at: <http://hdr.undp.org/en/2019-report> (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
7. *Beyond income, beyond averages, beyond today's problems: inequality in human development in the 21st century* (2019). Report on the state of human development for 2019. Available at: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
8. Inequality in human development in the 21st century Analytical note on the countries presented in the Report on the state of human development for 2019. *Report on the state of human development (2019)*. Available at: [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/Ukraine-\(ukr\)-HDR-2019.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/Ukraine-(ukr)-HDR-2019.pdf). (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
9. How to maintain macroeconomic stability and accelerate the economy. Available at: <https://rpr.org.ua/news/yak-vtrymaty-makroekonomichnu-stabilnist-ta-pryskoryty-ekonomiku/> (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
10. Coronavirus in numbers: how the world economy has changed. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51994936> (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
11. Welcome to the 2019 Global Health Security Index. Available at: <https://www.ghsindex.org> (Accessed 9 September 2020) (in Eng.).
12. Covid-19: Implications for business. Available at: <https://www.mckinsey.com/business-functions/risk/our-insights/covid-19-implications-for-business> (Accessed 9 September 2020) (in Eng.).

УДК 336.13

JEL Classification: H56

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2020-1.77-2.78.02>

В.В. Вудвуд, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0003-3100-9449>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м.Чернівці

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. У системі національної та економічної безпеки особливого значення набуває фінансова складова, функціонування якої впливає на прогресивний розвиток держави, господарських одиниць та населення. Основною умовою для збереження фінансової безпеки держави є здатність держави здійснювати самостійну

фінансово-економічну політику відповідно до своїх національних інтересів. Забезпечення фінансової безпеки особливо актуально в сучасних умовах господарювання: у період фінансово-економічної кризи, військової ситуації на сході країни, коли відбувається зниження доходів суб'єктів господарювання та населення, пов'язане з введенням карантинних заходів в державі тощо. Тому питання формування міцного механізму фінансової безпеки держави та пошук шляхів подолання її загроз зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Мета дослідження - удосконалення сутності та визначення ролі фінансової безпеки держави в сучасних умовах господарювання, а також пошук необхідних заходів зміцнення фінансової безпеки України.

Методологія. У процесі виконання дослідження використано загальнонаукові теоретичні методи: системний аналіз – для з'ясування основних категорій дослідження; абстрактно-логічний метод – для здійснення теоретичних узагальнень та висновків про сутність, роль фінансової безпеки держави та фактори, що її визначають; графічний метод – для наочного представлення механізму забезпечення фінансової безпеки держави.

Результати. У статті розглянута сутність та роль фінансової безпеки України в сучасних умовах функціонування, визначено її місце в системі економічної безпеки. Досліджено теоретичні основи, значення фінансової безпеки для сучасної економіки й ступінь впливу на безпеку країни. Проаналізовано основні чинники, що зумовили посилення ролі фінансів в економіці. Також наведено механізм забезпечення фінансової безпеки країни, який має реалізуватися на основі розробки відповідної наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведення адекватної фінансової політики, визначення об'єктів, наявності необхідних інститутів забезпечення безпеки (суб'єктів), визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз, застосування засобів, способів і методів забезпечення безпеки. Розглянуто складові механізму забезпечення фінансової безпеки країни: елементи, принципи, суб'єкти, об'єкти, закони та інституційно-правові структури та визначено основні фактори, внутрішні і зовнішні аспекти фінансової безпеки.

Практичне значення. В статті узагальнюються сучасні наукові підходи для оптимізації фінансової безпеки держави. Прослідковано взаємозв'язок між фінансовою, економічною та національною безпекою країни, адже загострення загроз щодо інших аспектів національної безпеки впливає на рівень загроз фінансовій безпеці. Сформовано механізм фінансової безпеки держави та запропоновано систему заходів стосовно її зміцнення.

Перспективи подальших досліджень. Перегляд урядового курсу та проведення реформ у структурній, валютній, промисловій та фінансовій політиці, посилення використання зовнішньоекономічних зв'язків, переглядання та удосконалення чинної правової бази в галузі фінансово-нормативної економічної безпеки, реформування бюджетної системи.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, національні інтереси, економіка, механізм, держава.

Кількість джерел: 7; кількість рисунків 1.

Viktoria Vudvud, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0003-3100-9449>
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Chernivtsi

THE ESSENCE AND ROLE OF STATE FINANCIAL SECURITY UNDER MODERN FUNCTIONING CONDITIONS

Summary

The article deals with the essence and role of financial security of Ukraine under current conditions of functioning; defines its place in economic security system. The theoretical foundations, the importance of financial security for the modern economy and the degree of influence on the security of the country are investigated. The main factors that led to the strengthening of the role of finance in the economy are analyzed.

The basic condition for preserving the financial security of the state is the ability of the state to carry out independent financial and economic policy in accordance with its national interests.

There is also a mechanism for ensuring the financial security of the country, which should be implemented on the basis of the development of relevant scientific theory, concept, strategy and tactics, the implementation of adequate financial policy, the identification of objects, the availability of necessary institutions of security. security (subjects), identification and specification of interests, system-typing of threats, application of means, methods and methods of providing security. The article deals with the mechanism of ensuring the financial security of a country, which consists of elements, principles, subjects, objects, laws and institutional legal structures, and identifies the main factors, internal and external aspects of financial security.

The legal basis for regulating financial security, which is generally responsible for the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the National Security and Defence Council of Ukraine and the structures that coordinate it, and for the functional areas of financial security, the economic unit of the Cabinet of Ministers of Ukraine with the allocation of relevant units, the Accounting Chamber and the National Bank of Ukraine.

A system of measures for strengthening the financial security of Ukraine is proposed. Revising the government course and implementing reforms in structural, monetary, industrial and financial policies, strengthening the use of foreign economic relations, reviewing and improving the current legal framework in the field of financial and regulatory economic security, reforming the budget system. The article summarizes current scientific approaches to optimize financial security.

Keywords: financial security, economic security, national interests, economy, mechanism, state.

Number of sources: 7; number of figures 1.

Актуальність. В умовах політичної, соціально-економічної нестабільності та військової агресії на сході особливо актуальним є питання національної та економічної безпеки держави. Зараз практично немає жодного питання економічної безпеки, а в більш широкому плані і

національної безпеки, який прямо або опосередковано не залежав би від фінансової безпеки, від стійкості фінансово-бюджетної системи країни.

Між економічною і фінансовою безпекою існує діалектичний взаємозв'язок: з одного боку, нестабільна ситуація в галузі суспільних фінансів, низька ефективність бюджетної політики держави створюють умови для виникнення загроз і ризиків національної безпеки, а з іншого – загострення ситуації в кожному із сегментів економічної або національної безпеки може вплинути на параметри фінансової безпеки, наблизити їх до небезпечних порогових значень.

У наш час фінансові можливості держави, які залежать від обсягу фінансових ресурсів, залишаються досить лімітованими. Обмеженість та недостатність фінансових ресурсів призводять до збільшення державного зовнішнього та внутрішнього боргу, зростання інфляційних процесів, розвитку тіньового сектору економіки. Вирішення цих проблем потребує розробки виважених заходів з державного регулювання, спрямованих на зміцнення фінансової безпеки України. Отже, пошук шляхів зміцнення фінансової безпеки держави вимагає останнім часом особливої уваги дослідників та набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема фінансової безпеки держави розглядається в багатьох роботах, присвячених економічній безпеці. Теорію економічної безпеки держави вивчали вітчизняні та зарубіжні економісти, зокрема, О.Барановський, С.Кульпінський, В.Сенчагов, Е.Олейніков, О.Савицька, А.Сухоруков, М.Єрмошенко, Я.Жаліло, В.Предборський, Г.Пастернак-Таранушенко, О.Мелих, В.Мунтіян, В.Федосова, І.Ревак, Т.Луцик-Дубова, О.Колодізєв, А.Середіна, К.Жюгляр, Дж.Найт, Т.Аліссон, Г.Фостер, Й.Шумпетер та ін. У їхніх працях детально проаналізовано історичні, теоретичні та практичні аспекти фінансової безпеки держави.

Проте, незважаючи на створений фундамент досліджень у цій галузі, у науковій літературі все-таки недостатньо визначено місце та роль посилення глобалізаційних процесів на фоні політичної і економічної кризи в процесі забезпечення фінансової безпеки України. Це зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є удосконалення дефініції фінансової безпеки держави та її ролі в сучасних умовах господарювання, а також визначення шляхів зміцнення фінансової безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що сутність фінансової безпеки України визначають як складову частину економічної безпеки країни, засновану на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансової сфери України, вираженою через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансований стан самостійних ланок і елементів фінансової системи держави.

У статті 92 Конституції України держава регламентує питання порядку правового закріплення засад створення та функціонування основних елементів, які входять до структури фінансової безпеки держави, тобто одного із базових елементів – банківської безпеки [7].

На думку М. Єрмощенко, фінансова безпека — це такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення загалом, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [5].

С. Кульпінський пропонує використовувати «поняття фінансова безпека» як комплекс дій для досягнення, а саме здійснення цілеспрямованого комплексу заходів щодо фіскальної та монетарної політик з метою досягнення стабільності фінансової системи та створення сприятливого інвестиційного клімату [2].

А. І. Сухоруков у своїй монографії визначає фінансову безпеку держави як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави раціонально використовувати фінансові ресурси [4].

О.І. Барановський дав визначення категорії фінансової безпеки як «ступеня захищеності фінансових інтересів; рівня забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами; стану складових фінансового ринку; якості фінансових інструментів і послуг; стану фінансових потоків в економіці, що дозволяє вважати її одним з найважливіших системоутворюючих елементів економічної безпеки держави» [1].

Науковці до механізму забезпечення фінансової безпеки включають такі елементи: об'єктивний і всебічний моніторинг економіки і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз

інтересам об'єктів фінансової безпеки; розрахунок порогових, гранично допустимих значень фінансових та соціально-економічних показників, перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність та фінансову кризу; діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці [3].

Загалом фінансова безпека держави – це такий стан її фінансової системи, що характеризується високим рівнем розвитку, цілісності, стійкості і конкурентоспроможності держави, що забезпечує необхідну основу для здійснення економічної і соціальної політики з метою забезпечення національної безпеки, а також протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам безпеки країни.

Теорія фінансової безпеки включає пріоритетні цілі та завдання формування захисних дій та забезпечення безпеки, шляхи та методи їх досягнення, які б адекватно відображали роль фінансів у соціально-економічному розвитку держави. Фінанси покликані погоджувати та координувати загальнодержавні дії у сфері забезпечення безпеки на рівні окремих господарюючих суб'єктів, галузей, секторів економіки, громадян, а також на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Без обґрунтованої теоретико-методологічної концепції фінансової безпеки неможливо сподіватись на побудову ефективного соціально-економічного розвитку держави.

Основними чинниками, що зумовили посилення ролі фінансів в економіці, стали наступні:

- 1) різке збільшення попиту на фінансові ресурси в реальному секторі економіки;
- 2) активне зростання товарно-грошових відносин, що поширилось на раніше некомерційні сфери діяльності;
- 3) значні досягнення в розвитку сучасних технологій, систем і засобів комунікації в Україні;
- 4) розвиток процесу глобалізації, пов'язаного з необхідністю концентрації капіталів, які не обмежені рамками національних кордонів, формування глобального фінансового ринку.

Визначаючи роль фінансової безпеки в національній економіці, необхідно засвідчити, що практично немає жодного аспекту національної безпеки країни, який би безпосередньо не залежав від рівня її фінансової

безпеки окремих областей. Водночас рівень самої фінансової безпеки значною мірою залежить від рівня інших аспектів національної безпеки держави.

Розгляд взаємозв'язків і взаємозалежностей між різними аспектами національної безпеки дозволяє знайти заходи щодо недопущення або подолання загроз національним інтересам країни. Національна безпека держави, в першу чергу, залежить від її фінансової безпеки, адже недостатність фінансових коштів призводить до згортання або скорочення соціальних програм, дефіциту фінансування найбільш невідкладних потреб у різних сферах економіки і становить, в решту решт, загрозу національній безпеці України.

Як вже зазначалось є зворотній зв'язок між фінансовою безпекою країни та її національною безпекою загалом. Безумовно, загострення загроз щодо інших аспектів національної безпеки впливає на рівень загроз фінансової безпеки. Так, зміни у політичному курсі провідних західних країн можуть загострити проблему зовнішнього боргу нашої держави, а ускладнення військової ситуації в будь-якій гарячій точці може викликати необхідність збільшення відповідних витрат та підвищить рівень загроз фінансової безпеки.

Необхідно враховувати тісний взаємозв'язок різних аспектів національної безпеки країни і ключову роль фінансової безпеки у подоланні загроз національним інтересам держави. Звісно ж, що збереження фінансової безпеки держави є основною умовою здатності держави здійснювати самостійну фінансово-економічну політику відповідно до своїх національних інтересів.

Функціонування фінансової безпеки будь-якої країни, а України зокрема, визначають такі чинники:

- рівень впливу фінансової кризи на особливості функціонування держави та окремих суб'єктів господарювання;
- наявність військових конфліктів на території країни;
- ступень фінансової незалежності (тобто обсяг зовнішнього фінансування від міжнародних фінансових фондів та інших інституцій, розмір іноземних інвестицій у національну економіку тощо);
- особливості внутрішньої та зовнішньої фінансово-кредитної політики, яку проводить держава;

- стабільність функціонування та стратегічного розвитку економіки держави;
- політичний клімат в країні;
- формування сприятливого (привабливого) інвестиційного клімату для зростання кількості іноземних інвесторів;
- стабільність та адекватність законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери.

Необхідно зазначити, що формування фінансової безпеки держави потрібно розглядати як у внутрішньому, так і зовнішньому аспектах.

Характеризуючи зовнішній аспект варто, перш за все, зазначити фінансово-економічний суверенітет країни, рівень незалежності національної фінансової системи від впливу міжнародного фінансування з боку закордонних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Однак на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Відтак проблема фінансової безпеки сьогодні виходить за національні межі. Збільшується ступень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають обсяги мобільності капіталу і посилюється інтенсивність його обігу. Як стверджують фахівці, «у світі сформувалися грандіозні потоки «світових грошей», що не підпорядковуються ні національним урядам, ні будь-яким іншим політичним інституціям. Вони не утворилися як вияв потреб виробництва, торгівлі, інвестування чи споживання. Головним їх джерелом є переважно торгівля грішми». Безпека внутрішньої фінансової сфери України визначається удосконаленням формування нормативно-правових, соціально-організаційних та інституціональних засад, а також політичною стабільністю, ступенем ризиків ринкової кон'юнктури, обсягами «тінізації» економіки та рівнем корумпованості в державі.

Для створення міцної фінансової безпеки необхідно використовувати сформований механізм її забезпечення та розроблену стратегію фінансової безпеки держави.

Механізм забезпечення фінансової безпеки має формуватись з врахуванням відповідних науково-методичних засад, теорії, принципів, концепції, стратегії і тактики, проведення виваженої фінансової політики, уточнення об'єктів, наявності необхідних суб'єктів забезпечення безпеки, визначення та систематизації інтересів, ідентифікації загроз, застосування

системи засобів, способів і методів забезпечення безпеки. Формування механізму забезпечення фінансової безпеки держави наведено на рис.1.

Рис.1 . Механізм забезпечення фінансової безпеки держави

Зважаючи на правову базу та концептуальні підходи щодо змісту фінансової безпеки держави, можна установити, що об'єктом фінансової безпеки держави є фінансова система, а конкретніше — усі її сфери та ланки:

- держава;
- людина і громадянин, домогосподарство;
- підприємства, установи, організації;
- окремі території та регіони;
- суспільство (його інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовища, природні ресурси).

За фінансову безпеку загалом відповідають Президент України, Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України та

структури, що нею координуються, а за функціональні напрями фінансової безпеки – економічний блок Кабінету Міністрів України з виділенням відповідних підрозділів, Розрахункова палата і Національний банк України. На регіональному рівні за фінансову безпеку відповідають місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, а також органи судової влади і прокуратури [6].

Стратегія фінансової безпеки повинна базуватись на систематичному й точному аналізі, враховувати поточну та ймовірну ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу, а також має бути спрямована на розробку і реалізацію шляхів подолання негативних чинників у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі і перспективні цілі даної стратегії та механізми їх здійснення, адже стратегія фінансової безпеки і комплексна державна фінансова політика повинні перебувати у тісному взаємозв'язку і взаємодії.

Висновки. Таким чином, одним з найважливіших аспектів економічної безпеки держави є стан її фінансової системи (державного бюджету та інших інститутів), здатність цієї системи забезпечувати державу фінансовими засобами, достатніми для виконання її внутрішніх і зовнішніх функцій. Стабільний і безпечний розвиток економіки перш за все залежить від розвитку ситуації в фінансових секторах економіки, переплетених між собою численними зв'язками. Слід врахувати, що в сучасних умовах фінансові відносини можуть не тільки вносити позитивний вклад в реформування української економіки, але часто можуть також стримувати її, що і призводить до кризових ситуацій.

Важливою умовою ефективного функціонування держави є її стійка економічна безпека, в той час як фінансова безпека є її складовою та відображає фінансово-стійкий стан держави. В інтересах реального соціально-економічного підйому в Україні, необхідно переглянути урядовий курс і провести реформи не тільки у структурній, промисловій, валютній та фінансовій політиці, а й у посиленні використання зовнішньоекономічних зв'язків. Також потрібно переглянути та удосконалити діючу правову базу в галузі фінансово-нормативної економічної безпеки; забезпечити своєчасне формування Державного бюджету, сформувати зусилля на мінімізацію його дефіциту (або формування бездефіцитного); переглянути податкову політику у сфері

посилення платіжного контролю всіх суб'єктів господарської діяльності та організувати дієву комісію з контролю за використанням бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2004. 759 с.
2. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами // Фінансова консультація. 2000. №5. С. 34–38.
3. Ревак І. О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: Теоретичний аспект // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. Львів, 2009. №2. С. 1–10.
4. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України : монографія. Київ: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2004. 117 с.
5. Ермошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. URL: <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekojupidpryyemnytstva>.
6. Колодієв О. М., Середіна А. В. Державна система управління фінансовою безпекою України та правові засади функціонування URL: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5941/1/10_30_47.pdf.
7. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. Київ, 1996. №30. 141 с.

References:

1. The Constitution of Ukraine (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 30, p. 141 (in Ukr.).
2. Baranovsky, O. I. (2004). Financial security in Ukraine. *Metodolohi iaotsinkyta mekhanizmy zabezpechennia* [Valuation methodology and collateral], p.759 (inUkr.).
3. Yermoshenko, M.M. Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy: monograph. Available at: <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekojupidpryyemnytstva> (in Ukr.).
4. Kolodizev, O. M. State system of financial security management of Ukraine and legal basis of functioning. Available at: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5941/1/10_30_47.pdf(in Ukr.).
5. Kulpinsky, S. (2004) The role of financial security of Ukraine in deepening integration relations with European countries. *Finanova konsul'tatsiia* [Financial consultation], vol. 5, pp. 34–38(in Ukr.).
6. Revak, I. O. (2009). Mechanism of financial security of Ukraine: Theoretica laspect. *Naukovyj visnyk L'vivs'kohoder zhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia ekonomichna* [Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. The series is economical], vol. 2, pp. 1-10 (in Ukr.).
7. Sukhorukov, A. I. (2004). *Problemy finansovoi bezpeky Ukrainy*. [Problem of financial security of Ukraine]. Natsional'nyj instytut problem mizhnarodnoi bezpeky, Kyiv, 117 p. (in Ukr.).